לקרובים והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרנה לקרובים מה למוכרה לפסולין שאם רצה לייעד מייעד ימכרנה לקרובים שאם רצה לייעד אינו מייעד אמר קרא לאמה מלמד שמוכרה לקרובים ור"מ לפסולין נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר"א בקרובים סבר לה כרבנן דאמרי אין מוכרה לקרובים תני חדא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו ותניא אידך אין מוכרה לא לאביו ולא לבנו בשלמא אינו מוכרה לא לאביו ולא לבנו כרבנן אלא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו כמאן לא כרבנן ולא כרבי אליעזר לעולם כרבנן מודו רבנן היכא דאיכא צד יעוד: ת"ר [1]אם בגפו יבא בגפו יצא בגופו נכנס בגופו יוצא רבי אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי (בגפו) בגופו נכנס בגופו יצא אמר רבא לומר שאינו יוצא בראשי אברים כעבד א"ל אביי ההוא [2]מלא תצא כצאת העבדים נפקא אי מהתם הוה אמינא ניתיב ליה דמי עיניה וניפוק קמ"ל ר' אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי יחידי יצא אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית ת"ר נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים מנין שאין מחשבין לו אלא מנה שנאמר [3]מכסף מקנתו נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה מנין שאין מחשבין לו אלא מנה תלמוד לומר [4]כפי שניו אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים הואיל ונגאל בקרובים ידו על התחתונה נמכר לישראל מנלן ת"ל שכיר שכיר לגזירה שוה אמר אביי הריני כבן עזאי בשוקי טבריא א"ל ההוא מרבנן לאביי מכדי הני קראי איכא למידרשינהו לקולא ואיכא למידרשינהו לחומרא מאי חזית דדרשינהו לקולא נידרשינהו לחומרא לא סלקא דעתך מדאקיל רחמנא לגביה דתניא [5]כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה כי היכי דלא ליצטער ליה הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי בר' חנינא דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר [6]בשנת היובל (א) תשובו איש אל אחוזתו וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר [7]כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר [8]כי ימכור בית מושב עיר חומה מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנאמר [2]וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא הא קמ"ל ניזבין איניש ברתיה ולא ניזיף בריביתא מאי טעמא ברתיה מגרעא ונפקא והא מוספא ואזלא לא באת לידו עד שלוה ברבית שנא' [9]וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וסמיך ליה אל תקח מאתו וגו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר [10]וכי ימוך אחיך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר [11]לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר

זה

לקרובים. אע"ג שאין כאן יעוד שאין קדושין תופסין בה: **ורבי מאיר.** דדריש להאי לאמה כפוסק ע"מ שלא לייעד: **כרבנן.** לעיל בשמעתין דקתני אין מוכרה לקרובים: **אין מוכרה לאביו.** שאסורה לו משום בת בנו: **ולא לבנו.** דהויא ליה אחותו ואין קידושין תופסין בחייבי כריתות כדלקמן (דף סז:): **היכא דאיכא צד יעוד.** כשמוכרה לאביו ויש לו בן לייעדה לבנו דהויא ליה בת אחיו אבל כשמוכרה לבנו אין כאן צד יעוד לא לו ולא לבנו דהויא ליה אחות אביו: **בגופו יצא.** לקמיה מפרש: **יחידי יצא.** לקמיה מפרש: **הוה אמינא.** לא תצא בראשי אברים כעבד שיוצא ואין נוטל כלום אבל זו תצא ותטול דמי עינה קמ"ל קרא יתירא דאין דין יציאה בחסרון אברים כלל: **יחידי נכנס.** לרבי אליעזר נמי משמע ליה בגפו לשון בגופו ומפרש ליה לומר שאם בא בגופו יחידי יצא יחידי: **מוסר לו.** על כרחו: **שאין מחשבין לו.** כשבא לגרוע ולפדות את עצמו: **אלא מנה.** כמה מגיע ממנה לכל שנה של שש שנים שתות מנה וכמה מגרע לכל שנה(ב) ואם נותרה שנה נותן לו שתות מנה ולא אמרינן הרי השביח שנתייקרה הפעולה או החליף כח ועומד על מאתים תמנה מאתים לפעולת שש שנים ויתן לו שליש מנה: **מכסף מקנתו.** משעת מקנתו ישיב גאולתו: **הכסיף.** נתקלקל: **שאין מחשבין לו.** את השנים שעליו לעבוד אלא במנה כאילו נמכר במנה ולקמיה יליף מאי חזית דדריש להו לקולא וידו של עובד כוכבים על התחתונה כדאמרן: **אמר אביי הריני כבן עזאי.** כי הוה בדיחא דעתיה הוי רגיל למימר הכי הריני פתוח ומוכן להשיב לשואלי דבר תורה כבן עזאי שהיה דר בטבריא שהיה חריף ודרשן ואמר (בכורות נח.) כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה: **נדרשינהו לחומרא.** להחמיר על העבד השביח יתן כפי שניו הכסיף ישיב לפי כסף מקנתו: **מדרבי יוסי ברבי חנינא.** שלא בא לידי עבדות אלא שהיה חשוד על השביעית: **אבקה של שביעית.** איסור הקל שבה העושה סחורה בפירותיה דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה לאכלה (ויקרא כה) ולא לסחורה(ד): **בשנת היובל הזאת.** וכי תמכרו אם תמכרו ותקנו מה שאמרתי לכם בו סופך למכור ממכרך וכל כלי ביתך: **לא הרגיש.** לא שם לבו לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו. גבי לא הרגיש גרסינן **לסוף שמוכר** (ג) **את שדותיו** וגבי לא באת לידו בכולהו גרסי' בתוספתא **עד שמוכר** והכי משמע לא תבא בידו הרהור תשובה עד שבא לכל אלו: **מ"ש דקתני לא הרגיש.** דמשמע אם לא הרגיש סופו לבא לכך וכולהו תנא לא באת לידו עד שמוכר דמשמע דפשיטא ליה לתנא דדרכו בכך דלא תבא לידו שישוב בתשובה עד שיקבל עוד פורענות: **אע"ג דבתו בהאי ענינא לא כתיבא.** לדרוש בה סמיכת פרשה מכל מקום הואיל ופרשת רבית סמוכה לפרשת ממכר בית אנן סהדי שכבר מכר את בתו אם יש לו בת קטנה קודם שלוה ברבית דניחא ליה וכו': **וכי ימוך אחיך.** הכל בסדר סמיכת פרשיות הוא דורשו וכולן זו קשה משלפניה: **שנאמר לגר.** פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו':

זה

שאינו יוצא בראשי אברים כעבד. דס"ד דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשש וביובל(א) ובגרעון כסף ועובד את הבן ואפילו הכי יוצא בראשי אברים:

אבקה של שביעית. פירוש איסור קל שבה דעיקר איסור שביעית אינו אלא בעבודת קרקע כגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא לאכלה ולא לסחורה ומסברא שבא לו עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה[א]:

הא קמ"ל ליזבון איניש ברתיה. אף על גב שמפדין אותה בעל כרחו[ג] מכל מקום רבית קשה יותר:

לעקר זה עבודת כוכבים. שסופה ליעקר:

ד"ז שייך לע"ב

עבד ד' ופשו ליה תרתי ניתיב ליה תרתי כפי שניו. פירש בקונטרס לא איירי קרא לא בהשביח ולא בהכסיף וקשה דא"כ אמאי שני קרא בלישניה לכתוב אידי ואידי מכסף מקנתו או כפי שניו ואומר ה"ר ברוך דה"פ אם עוד רבות בשנים דעבד תרתי ופשו ליה ארבע ליתיב ליה ארבע מכסף מקנתו בין הכסיף ובין השביח משום שהוא סמוך לזמן כניסה טפי מזמן יציאה ואם מעט נשאר בשנים דעבד ארבע ופש תרתי ניתיב ליה כפי שניו שהוא שוה עתה והוא סמוך לזמן יציאה בין הכסיף ובין השביח[ו]:

(ד) **כל** הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. וקשה מאי אדון די לו להיות כאדונו ויש לומר כדאיתא בירושלמי[ה] דפעמים אין לו אלא כר אחת אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו מדת סדום[ו] נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו:

גאולתו

מסורת הש"ס

א) [לעיל יח ע"ב לקמן מד ע"ב], ב) לעיל יח: [לקמן מד:], ג) [בכת"י: ומודו], ד) [לעיל טו ע"א], ה) תמורה ל. ת"כ פ' בהר, ו) ערכין ל., ז) [בכת"י: מתנה. וכן בסמוך], ח) [בכת"י: ולשכתן עבד עברי הנמכר וכו', ועיין פנ"י], ט) ["בקרובים" ליתא בכת"י. ועיין רשב"א], י) [ונמכר לעכו"ם הוא בויקרא כה, מז. ונמכר לישראל הוא שם שם מ, וכן בדברים טו, יח], כ) [עירובין כט. ערכין ל. סוטה מה.], ל) ת"כ פ' בהר פרשה ה פסיקתא פרשת בהר ערכין ל: [לקמן כב. לעיל טו. ע"ש בתוספות], מ) סוטה מ: ערכין ל: תוספתא דערכין פ"ה ה"ד פסיקתא פרשת בהר, נ) [לקמן כו ע"א], ס) ערכין ל: לקמן מ. יומא פו: סוטה כב. [מו"ק טו:], ע) ב"ק קיג: ב"מ עא., פ) [בכת"י: ולא], צ) [יבמות מז.], ק) [צ"ל ידו. והוא תחילת דיבור. (מס"ל, ע"ס)], ר) [בכורות יב ע"ב], ש) [דערכין פ"ה], ת) [בדפו"ר טסף: סוף שמוכר. ועיין רש"ל], א) [לקמן כב ע"ב], ב) [סוטה מ ע"ב], ג) [לעיל יח.], ד) [עי' מגילה ו ע"א], ה) [לא נודע מקומו ועי' השמטות הירושלמי], ו) [עי' אבות פ"ה מ"י],

תורה אור השלם

1. אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: שמות כא ג
2. וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים: שמות כא ז
3. אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו: ויקרא כה נא
4. ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היבל וחשב לו כפי שניו ישיב את גאלתו: ויקרא כה נב
5. והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך: דברים טו טז
6. בשנת היובל הזאת תשבו איש אל אחזתו: ויקרא כה יג
7. כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו: ויקרא כה כה
8. ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו: ויקרא כה כט
9. וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: ויקרא כה לה
10. וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד: ויקרא כה לט
11. וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר: ויקרא כה מז

מוסף תוספות

א. בנ"א. וא"ת ומנלן דעל ידי סחורה בלבד קלקולים אלו שמפרש כאן באין עליו דילמא ע"י חרישה וזריעה דוקא הם באים וי"ל דהיינו מדה כנגד מדה ע"י שמכר פירות שביעית הוא מוכר את אשר לו. תוס' ערכין ל:. ב. משום פגם משפחה. תוס' הרא"ש. ג. בנ"א, לפי שפוסן של ע"ב ליעקר דריש הכי. תוס' ערכין ל:. ד. ולהכי אתי יתורא דקרא אחר הסמוך אזלינן. תוס' ערכין ל: ע"ש.

עין משפט נר מצוה

קצו א מיי' פ"ד מהל' עבדים הל' יא:
קצז ב מיי' שם הל' ו:
קצח ג מיי' שם פ"ג הלכה ד:
קצט ד מיי' שם פרק ג הלכה ט:
ר ה מיי' שם פ"א הלכה ט:
רא ו מיי' שם פרק ד הלכה כ:
רב ז מיי' שם פרק א הלכה א (ג):

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשנת היובל הזאת תשובו: (ב) רש"י ד"ה אלא מנה וכו' מגרע לכל שנה שתות מנה ואם נותרה: (ג) ד"ה לא הרגיש וכו' לסוף שמוכר וגבי לא באת כל"ל ותיבות את שדותיו נמחק: (ד) תוס' ד"ה כל נ"ל קודם ד"ה אבקה:

מוסף רש"י

אין מוכרה לקרובים. אין מוכרה האב אלא לקרובים שהיא אסורה עליהם לייעד. דבעינן אשר לו יעדה (לעיל יח:). לקרובים שאין להם קדושין בה דבעינן ראויה לייעוד (לקמן מד:). **אם בגפו יבא.** שלא היה נשוי אשה כתרגומו אם בלחודוהי ולשון בכנפו שלא בא אלא כמות שהוא יחידי נתון לבושו בכנף בגדו (שמות כא ג). **יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית.** בעל כרחו של עבד, לגזירת הכתוב היא, דכתיב אם בעל אשה הוא, וכתיב בתריה אם אדוניו יתן לו אשה וגו' (תמורה ל.). שיהיו לו ולדות ממנה (לעיל יד:). **שאין מחשבין לו אלא מנה.** כשבא לפדות עצמו מחשב כמה שנים משעה שנמכר (עד שנת היובל) ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה ואם עברו שתים או שלש שנים ינכה לו אדוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה, כדכתיב כימי שכיר יהיה עמו (ערכין ל.). **כפי שניו.** משמע כפי שנים שעמד בהן, כלומר לפי מה שהוא שוה גאולתו עתה (שם). **אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים.** דהאי קרא בנמכר לעכו"ם כתיב, כדכתיב וכי תשיג יד גר ותושב וכו' (שם). **ת"ל שכיר שכיר.** כתיב הכא כימי שכיר יהיה עמו וכתיב בנמכר לישראל כי משנה שכר שכיר עבדך וגו' (שם). **הריני כבן עזאי בשוקי טבריה.** יום אחד היתה דעתו גבוהה, אמר הריני כאן כפונדקיא מוכן להשיב דבר לשואל בעומק ובחריפות כבן עזאי שהיה חריף ודורש בשוקי טבריה (סוטה מה. ובעירובין כט. ברבא). הריני משונן במקומי שאני דרשן ונקי כבן עזאי שהיה משתבח בשוקי טבריה כדתניא בבכורות בפרק תשיעי (נח.) בן עזאי אומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום (ערכין ל.). **מכדי הני קראי.** דעבד עברי (שם). **קיבר.** סובנדייר (שם). **מדרבי יוסי ברבי חנינא.** דודאי לא בא לידי כן אלא מפני שהיה רשע ועשה סחורה בפירות שביעית (שם). **אבקה של שביעית.** הסוחר בפירות שביעית, ולהכי קרי ליה אבק, שאין זו עיקר מלאכה של איסור שביעית (שם). מידי דלא הוי עיקר האיסור אלא בו קרי אבק וכו' כמו אבק העולה מדבר הנכתש במכתשת (סוכה מ:). **לבסוף מוכר את מטלטליו.** מחמת עניות (שם). **בשנת היובל.** שביעית ויובל מדא היא (שם). **וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר.** ידרשינן סמוכין והכי אמר רחמנא אם לא תשמרו מצות יובל סופכם למכור מטלטלין וכלי תשמיש (ערכין ל:). **לא הרגיש.** לא נודעזע לשוב מן העבירה (שם). **לא באת לידו.** משמע שלא יעלה על לבו שיהא עושה שום עבירה (שם). **נעשית לו כהיתר.** דומה בעיניו כהיתר, הלכך ברישא דלא עבר עדיין אלא פעם אחת תני לא הרגיש, דמשמע שהיה יודע ונותן אל לבו שהיה עובר, אבל לא נרתע מן העבירה ועשאה, ובפעם שניה תני לא באת לידו, שאפילו על לבו אין עולה שהוא עבירה (שם). **ניזבין איניש ברתיה ולא ניזיף בריביתא.** דריבית כתיב בהאי ענינא, דכתיב אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו' והאי ודאי מקמי הכי כתב וזנה לברתיה דנכתבי ניחא ליה (שם). **ברתיה מגרעא ונפקא.** שאדם מכירת הבת אינה שתהא שפחה אלא עד שיגיעו ימי נערות, ואם לא לפדותה בתוך כך מחשב הדמים שמכרה כמה מגיע לכל שנה שהיתה ראויה להיות ביד האדון, ולפי אותו חשבון המגיע לכל שנה מנכה לו האדון לכל שנה ושנה שמשמשתו, כדתניא (לעיל יד:) והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה (שם). **לגר תושב.** שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות (ב"מ עא.).